

SANATTA AKTİVİZM: AKTİVİST SANATÇILARIN SANATA ETKİSİ

M. Yeşim YORULMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, yesimyorulmaz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3457-6529

Yorulmaz, M. Yeşim. "Sanatta Aktivizm: Aktivist Sanatçıların Sanata Etkisi". idil, 107 (2023 Temmuz): s. 947–957.
doi: 10.7816/idil-12-107-07

ÖZ

Bu makale, aktivist sanatçıların, sanatın evrensel dilini kullanarak, toplumsal değişim üzerindeki rolünü ve etkisini araştırmaktadır. Aktivist sanatçılar, sanatsal ifadeyi kullanarak toplumsal, politik veya çevresel konularda farkındalık yaratmayı ve dönüşüm sağlamayı hedeflemektedirler. Makalede seçili aktivist sanatçı çalışmaları üzerinden örnekler inceleyerek, aktivist sanatçıların toplumda değişimi etkilemek için izledikleri yol ve aktivizmin sanat alanındaki konumunu incelenmektedir. Aktivist sanatçılar, sanatsal ifadeyi politik anlatım diliyle, toplumsal sorunları, medyaları aracılığı ile işleyerek, eleştirmek, değiştirmek ve farkındalık yaratarak izleyici ile buluşturmayı amaçlamaktadırlar. İzleyiciyi bilgilendirip, harekete geçirmeyi amaçlayarak ve toplumsal sorunlara dair duyarlılık oluşturarak önemli bir misyon gerçekleştirmektedirler. Genel olarak yapıtlarında, insan hakları ihlalleri, cinsiyet eşsizliği, ırkçılık, çevresel sorunlar vb. toplumsal meselelere odaklanarak, mevcut durumu irdeleyip, toplumdaki normlar ve yapılar doğrultusunda sorgulayarak, alternatif anlatım yöntemleri ile değişime teşvik etmektedirler. Aktivist sanatçılar, yapıtlarını oluştururken ele aldıkları olayların dramatik etkilerini vurgulayarak, izleyicilerin duygusal bir tepki vermelerini ve toplumsal sorunlara dair harekete geçmelerine yönelik uyarılar almalarını amaçlamaktadır. Sanatçıların bu ortamı oluşturmaları, toplumsal bilinç oluşturarak, politik veya sosyal dönüşümlere katkıda bulunarak, marjinalleştirilmiş grupların sesini duyurarak sorunların farkına varılarak değişimine destek olmaktadır. Aktivist sanatçılar, sanatın geçmişten günümüze işlediği hoşça giden, estetik arayışların aksine, rahatsız edici, gerçekliğinden utanılacak, insanlık ayıbı olarak tanımlanabilecek ya da dünyanın geleceğini olumsuz yönde etkileyebilecek konuları ekonomik kaygı barındırmaksızın ele almaktadırlar. Konuları aktarış biçimleri ile güçlü mesajlar oluşturarak, insanları harekete geçirmeye teşvik ederek ve toplumu olumsuz etkileyen olaylar üzerine dikkat çekerler. Yapıtlarını sergiledikleri mekanlarda ve mecralarda izleyicileri hazırlıksız yakalarlar, konu ile ilgileri, bilgileri olmamasına rağmen haberdar ederek soruna maruz bırakırlar. Böylece konuyu işleyiş biçimleri ile toplumu bilinçlendirme konusunda önemli etkileri olmaktadır. Bu makalede aktivist çalışmalardan yola çıkarak izleyicilerin aktivist eserlerle karşılaştıkları alanlar, farkındalık düzeylerine etkisini ve toplumsal dönüşüm üzerindeki katkıları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aktivist sanat, aktivist sanatçılar, toplumsal farkındalık, eleştirel sanat

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Nisan 2023

Düzeltilme: 29 Mayıs 2023

Kabul: 28 Haziran 2023

Giriş

Sanatçılar yüzyıllardır içinde bulundukları sosyal yapının içinde kendilerini ifade etmek için sanat medyalarını kullanmaktadır. Sanat toplumsal konuları ele alarak insanların duygularını harekete geçirebilme gücüne sahip önemli bir olgudur. Geçmişten günümüze toplumların ve sanatın geçirdiği süreç doğrultusunda sanatçıların yapıtlarını oluşturduğu dil de değişime uğramıştır. Geçmişte, yönetimler veya dini kurumlar gibi otoritelerden dolayı sansüre maruz kalan sanatçıların özgürlüğü kısıtlanmıştır. Günümüzde dahi toplumun kabul ettiği normlara uymayan veya otoritenin hoş görmediği fikirleri ifade ettiği için sansüre uğrayan sanatçılar olsa da geçmişe kıyasla günümüzde sınırları zorlayan aktivist sanatçılar mevcuttur. Geçmişten günümüze sanatçıların sansüre maruz kaldığı konular her zaman söz konusu olmuştur. Toplumun kültürel veya ahlaki normları doğrultusunda beklentilere uymayan sanatçılar, tabuları sorguladıkları için eleştiri ve baskılara maruz kalmışlardır. Bu da sanatçıların özgür ifade etmek istedikleri fikirleri baskılamalarına neden olmuştur. Sanatçıların ekonomik bağımlılıkları, eserleri sergilemek veya yayınlamak için mekâna, sponsora ihtiyaç duymaları da özgürlüklerini kısıtlayıcı etkenlerdendir. Bir diğer kısıtlayıcı etken ise toplumsal cinsiyet ve ırk temelli baskılar olmuştur. Etnik veya ırk gibi köken faktörleri, sanatçıların ifade özgürlükleri üzerinde kısıtlayıcı etkenlerdendir. Örneğin kadın sanatçılar geçmişte erkek egemen bir sanat dünyasında daha kısıtlı imkanlara sahip olmuşlardır. Bu etkenler gibi sanatçıların maruz kaldıkları kısıtlamalar rağmen, çeşitli sosyal, politik veya çevresel konularla ilgili olarak aktif bir şekilde harekete geçme ve eleştirel yaklaşma tavrı sergilemektedirler. Yapıtlarında politik mesajlara, dramatik olaylara yer vererek, adaletsizliklere karşı çıkarak toplumsal dönüşümü desteklemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Aktivizm kelime karşılığı etkililiktir. Ancak günlük yaşama aktivizm olarak yerleşmiştir. Kelime anlamı, toplumsal veya politik değişim meydana getirmek, belirli sorunlara dikkat çekmek amacıyla spesifik etkinlik gerçekleştirmektir (TDK Sözlüğü, 2023). Bu eylemi gerçekleştiren kişilere de etkinci, dilimize yerleştiği gibi aktivist denmektedir. İnsanların duygu ve düşüncelerini ifade ettiği bir grameri olan sanat, mevcut düzenin eleştirilmesi veya sorgulanması gerektiğine inanan, siyasi, sosyal yapıları sorgulayan, adaletsizlikleri açığa çıkartmak isteyen sanatçılar tarafından etkin kullanılan bir dildir. Sanatçılar çevrelerine farklı gözle bakabilen, çevrelerinde gördükleri durumları sanatlarına yansıtabilen duyuşal yapıları yüksek kişilerdir. Genellikle duygularını ifade ederken sanatlarını bir araç olarak kullanmaktadırlar. Matbaanın keşfinden önce dahi sanatçılar, önemli meseleleri resmederek tarihe belge niteliğinde toplumsal, siyasi, sosyolojik, dini, politik ve ideolojik durumları sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Sanatlarını bir iletişim aracı olarak kullanmış ve çoğu zaman toplumsal meselelere dikkat çekerek farkındalık yaratmışlardır. Sanat duygu ve düşünceleri ifade etmenin en etkili yollarından biridir, bu özelliği ile sanatçılar, içinde bulundukları koşulları kendi ifade dilleri ile oluşturmaktadırlar. Sanatçıların bu yöntemleri izleyicileri gündelik hayatlarının akışında hazırlıksız olsalar dahi, sorunlarla yüz yüze getirmektedir. Sanatçıların toplumsal meselelere eleştirel oluşturdukları aktivist eserler, sanat izleyicilerinde güçlü duygusal tepkiler uyandırabilmektedir. Toplumsal olayların basın yayın organlarında yer almasından daha yorumsal aktarım diline sahip olma özelliği taşıyan bu eserler, izleyicilerin toplumsal sorunlar hakkında daha derinlemesine düşünmelerine ve daha duyarlı yaklaşabilmelerine neden olmaktadır. Aynı zamanda izleyicilere, konular üzerinde fikir sahibi olabilme ve olaylar üzerinden daha derin perspektifte bakış açısı kazandırmaktadır. Tarihsel süreçte, hayatın döngüsünde, toplumları etkileyen olumsuzlukların sonuçlarının toplumlarda oluşturduğu derin etkilerini görmek mümkündür. Toplumsal olaylar, ekonomik, politik meseleler, sınıf çatışmaları, ırkçılık, sömürge politikaları, emperyalist baskılar, teknoloji, makineleşme, savaşlar ve karşısında yaşadığı kayıpları içselleştirerek ifade çabasına giren insan geçmişten günümüze baş rolde olmuştur. Toplumsal olayların sanatçılar tarafından başkaldırı ve direniş olarak işlerine yansımaları bu bağlamda kaçınılmaz bir sonuç olmuştur.

Aktivist Sanatçılar ve Yapıtları

Ai Weiwei

Toplumsal meseleleri etkili bir anlatım dili ile kamusal alanlarda izleyicilerle buluşturan sanatçılardan birisi Ai Weiwei'dir.

Günümüz sanatçılarından Ai Weiwei, 1957 yılında Çin'in Pekin şehrinde dünyaya gelmiştir. Babası Ai Qing'in (1910-1966) ünlü bir şairdir. Çin Kültür Devrimi esnasında dünyaya gelen Ai Weiwei, bu nedenle çocukluk yıllarından itibaren siyasi muhalefet dünyasında büyümüştür. Bir aktivist olarak, epik ölçekte insan hakları ihlallerine dikkat çeken bir sanatçı olarak, sanatın tanımını yeni sosyal katılım biçimlerini içerecek şekilde genişletmektedir. İfade özgürlüğünün bir hak olarak tanınmadığı bir ülkede polis şiddetine maruz kalmış, ev hapsinde tutulmuş, yeni inşa ettiği atölyesi buldozerle yıkılmış ve tüm hareketleri polis kamerası ile kontrol altında tutulmuştur. Sanatçının eylemleri devlet tarafından tehdit olarak görülmüştür. Çin, tarih öncesi sarhoş keşişlerden, günümüzün Pekin'inde yaşayan karşı kültür sanatçılarına kadar muhalifler, otorite karşıtı marjinaler ve devrimcilerle dolu bir tarih barındırmaktadır. Ai'nin kendisi hem sağ hem de sol tarafından marjinalize edilen bu uzun özgür düşünürler ve yazarlar soyundandır. Ai'nin dramatik eylemleri, eski bir vazoyu kırmaktan hükümetin ihmali nedeniyle ölen çocukların isimlerini okumaya kadar Çin toplumunda ideal ile gerçek arasındaki genişleyen uçurumun altını çizmektedir. Aynı zamanda özellikle Instagram ve Twitter gibi birincil sosyal mecraları, sanat medyalarından biri olarak kullanan ilk kavramsal sanatçılardan birisidir. (<https://www.theartstory.org/artist/ai-weiwei/>, 2023)

Görsel 1: Ai Weiwei, Straight (Düz), Pekin, (Eserin yapımı 4 yıl sürmüştür 2008-2012) Çelik çubuklar, 20 × 60 × 1200 cm

Kaynak: Ai Weiwei - Türkiye | Düz (2008-2012) | Iddialı (artsy.net) Erişim Tarihi: 14-05-2023

Görsel 1'de Ai Weiwei'nin Çin Sichuan Eyaletinde 90 bin kişinin hayatını kaybettiği, 5 binden fazla çocuğun, hatalı inşa edilen okul binalarında enkaz altında kalarak öldüğü ihmalleri eleştirdiği bir yapıtı yer almaktadır. Eser yıkılan okulların enkazından çıkartılan bükülmüş kiriş çeliklerinin tekrar düz bir hale sokulması ile oluşturulmuştur. Londra'da gerçekleşen sergide yer alan tasarımdaki dalgalar, Pekin depreminde sismografta görüntülenen dalgalanmaları, aradaki çatlaklar ise fay hattını, binlerce demir parçası ise depremde yaşamlarını yitiren insanları temsil etmektedir. (Aykırı Akademi, 2017) Görsel 1'de yer alan eserde enkazdan çıkarılan kalitesiz inşaat demirlerini düzleyerek, Çin hükümetinin rant uğruna yapılan kalitesiz inşaat malzemelerine göz yumarak insanların hayatlarını hiçe saymasını eleştirmiştir. Enkaz altında yamulmuş olan demirleri düzleştirilmesi ve esere verdiği isim doğruluğu, dürüstlüğü temsil etmektedir. Oluşturduğu eserle hem ihmaller doğrultusunda kaybedilen canlara hem de ihmallerin tekrarlanmaması için gereken dürüst uygulamalar yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Görsel 2: Ai Weiwei, 14.000 can yeleşi, Konzerthaus, Berlin.

Kaynak: <https://www.mimarizm.com/> Erişim Tarihi: 15-05-2023

Sanatçı siyasal, sosyal ve kültürel eleştiriler içeren çalışmalarından bir tanesini de Konzerthaus Berlin'in girişinde gerçekleştirmiştir. Avrupa'nın göbeğinde yer alan konser salonunun, İon tarzda klasik sütunlarını 140 bin adet can yeleşi ile kaplamış ve bu yerleştirme ile göçmen sorununa dikkat çekmiştir. Ai Weiwei'nin önemli kamusal alanlarda gerçekleştirdiğı etkili yapıtlar, utancı ironik bir anlatım dili ile gözler önüne sermekte, otoritelerin duyarsızlığının altını çizerek, izleyicileri bu sorunların gerçekliğı ve düzeltilmesi gerektiğı bilinci ile yüz yüze bırakmaktadır.

Jenny Holzer

Amerika Ohio eyaletinde dünyaya gelen sanatçı, kavramsal sanatın nesneyle ya da mekân ile sınırlandırılmayacağı fikrini savunmuştur. Eserlerini halka açık alanlarda izleyicisi ile buluşturan sanatçı, gündelik malzemeler ve geri dönüşüm nesneler üzerinden uygulamalar gerçekleştirmiştir. 1976'da New York'a taşındıktan sonra Whitney Müzesi'nin Bağımsız Çalışma Programına katılmıştır. Sanatçıları entelektüel donanımı sahip yetiştirme prensibinde olan Whitney programı, küresel edebiyat ve felsefeyi kapsayan bir müfredat içermektedir. Bu doğrultuda sanatçının ilk kamusal sanat projesi olan "Gerçekler" (1977-9), beyaz kâğıt üzerine siyah italik olarak basılmış, Manhattan'daki binalara, telefon kulübelerine ve tabelalara anonim olarak yapıştırılan bu tür özetlerden oluşmaktadır. Yazılar, 'Gücün kötüye kullanılması sürpriz değıl' gibi içerikleri kapsamaktadır. Önceleri çalışmalarını bir galeri ortamında sergilemeyi tercih etmeyen sanatçı, Dazed dergisi Mart 2010 sayısında, "Hala bir sanatçı olup olmadığımdan ya da olabileceğimden ya da olmayı hak ettiğimden emin değıldim pratiğimi daha çok bir sabun kutusunun üzerinde durmak gibi düşündüm, ama aslında orada olmadan. İnsanların fikirleri

dikkate almasını ama onları kimin ürettiğini düşünmekten fazlasını vermemesini istedim.” şeklinde ifade etmiştir. (The Guardian, 2023)

Görsel 3: Jenny Holzer, 26 Eylül- 31 Aralık 2008, Guggenheim, New York,

Kaynak: Jenny Holzer: For the Guggenheim | The Guggenheim Museums and Foundation Erişim Tarihi: 01-03-2023

Görsel 3’te sanatçının Guggenheim müzesinin dış cephesine yansıtılan çalışması yer almaktadır. "Son ve Başlangıç", "Olabilirdi", "Çağımızın Çocukları", "Kendiniz Hakkında Kötü Hissetmenin Övgüsüyle", "Yazmanın Sevinci", "İşkenceler" ve "Bir Bakışla Ayrılmak", "Hala Hatırlıyorum" metinlerini, müzenin spiral mimarisine özel olarak led teknolojisi ile tasarlayarak müze dış cephesine yansıtmıştır. Bu eser sanatçının toplumsal meseleleri dile getirirken daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.

Sanatçı dilin sorgulayıcı grameri üzerinden metinlerle izleyicinin kendilerini sorgulamasını ve kendilerine özgü yorumlamalarını sağlayarak cevabı vermeden kendi kendileri ile yüzleşmesini sağlamaktadır. Metinlerin keskin anlamı ve onları oluşturduğu malzemelerin disiplinler arası çeşitliliği ile aktivist söylemlerini izleyicilerle direk bir dille buluşturmuştur. Jenny Holzer güçlü ifadeleri ile insanları zorlayarak ve müşkül durumlarla karşı karşıya getirerek, toplumsal sorunlar hakkında düşünmeye teşvik etmektedir. Holzer’in sanatı, insanların duygusal tepkilerine neden olması ve insanları sorgulamaya itmesi nedeni ile oldukça etkilidir. Metinlerinde insanların zayıflıklarını ve ortak yaşam sorunlarını yansıtmayı amaçlamaktadır. Holzer’in mesajları yalnızca dünyevi durumlar için bir ışık tutmakla kalmaz aynı zamanda insan doğasını yansıtarak sorgulatmaktadır (Barrett, 2012, s. 133). Holzer çalışmalarında pek çok toplumsal olayların altını çizmektedir. Özellikle feminist çalışmalarında kadın düşmanlığını kınayarak, toplumun kadınlara yönelik insanlık dışı muamelelerini vurgulamıştır.

Banksy

Birçok farklı ülkede gerçekleştirdiği aktivist, eleştirel duvar resimleri ile ünlenen bir sokak sanatçısıdır. Takma isim kullanan Banksy'nin kim olduğu tam olarak bilinmemektedir. Gizli kimliği ve gerçekleştirdiği başarılı çalışmalar ile çağcılıklarının arasında fark oluşturmıştır. Kimliği hala gizlidir ve sanatçı, kimliğini hiçbir zaman açıklamayacağını ifade etmiştir. 2008'de bir gazete Banksy'yi Robin Gunningham olarak açıklamış fakat bu bilginin doğruluğu kesinleşmemiştir (Ellsworth, 2015, 11). Banksy sokak sanatını farklı boyuta taşıyan sanatçılardan birisidir. Uygulamalarındaki eleştirel yaklaşım, çoğu zaman kritik noktalarda ironik bir anlatım diliyle ortaya koyduğu cesur anlatım dili ve dünya çapında kimliğinin arka planda olmasına rağmen tanınırlığı, gerçekleştirdiği eylemlerin etkili olmasını desteklemektedir. Banksy her ne kadar ismini anonim tutsa da bir menajer ve çevresinde ona destek olan bir ekiple çalışmaktadır. Kimliği ortaya çıktığı taktirde yargılanması öngörülen durum göz önüne alındığında, Banksy'nin oluşturduğu gizemli imaj, yapıtlarını sergi salonları için gerçekleştirmese de bir şekilde yapıtlarının müzayede ve sergi salonlarına giriyor olması, yapıtlarının içeriği anlamında eylemlerinin başarıyla ulaştığının birer göstergesidir. Banksy'nin ırkçılığa, soykırıma ve emperyalizme karşı duruşu ürettiği yapıtların ana metnidir. Yapıtlarını para kazanma amacı ile üretmemektedir. Üstelik genel olarak çalışmalarını gerçekleştirdiği alanlar izinsiz, kritik, yakalanma korkusu altında hızlı çalışılması gereken, maddi beklentisinin olmadığı bir yapı barındırmaktadır. Ancak buna rağmen sanatçı sansasyonel hareketlerin içinde yer alabilmektedir. Örneğin inşaat duvarında oluşturduğu eleştirel eser, bir galeri tarafından sökülüp satışa sunulmuş ve akabinde sansasyonel olaylar gerçekleşmiştir. Banksy Packard Fabrikasının terk edilmiş duvara resmettiği stencil ile boyanmış elinde boya ve fırça ile Afro- Amerikan bir çocuğun *"Buraların Ağaç Olduğunu Hatırlıyorum"* yazısı içeren çalışması bir fotoğrafçı tarafından keşfedildikten sonra, Beverly Hills galerisi olan 555 Gallery tarafından 8 metre, 1.500 kilo olmasına rağmen bir iş makinesi aracılığı ile alınmıştır. Galeri eseri, Beverly Hills'te 110.000 dolara satışa çıkartmıştır. Ancak Packard Fabrika arazi sahibi galeri hakkında, mülkünden duvarın izinsiz çıkarıldığına dair tazminat davası açmıştır (USA Today, 2015).

Görsel 4: Banksy, Stencil Teknik, Detroit, 2010

Kaynak: <https://nypost.com/2014/03/11/banksy-mural-from-abandoned-detroit-auto-plant-to-go-on-sale/>

Erişim Tarihi: 15-03-2023

Banksy'nin eserleri, eylemlerini gerçekleştirme amacı ve yöntemlerine aykırı olarak sansasyonel hareketlere sık sık maruz kalmaktadır. Eserleri yüksek rakama satılmakta ve kendi sergi salonları için üretim gerçekleştirmiyor olsa da sanat piyasaları bir şekilde Banksy'nin eylemlerini sanat piyasalarının spekülative yapısına dahil etmektedir. Ancak bu durum Banksy'nin eylemlerini daha geniş kitlelere ulaşması konusunda etkili olmaktadır. Daha çok izleyici sanatçının ironik anlatım diline maruz kalmakta ve onun bakış açısıyla konularla yüzleşmek durumunda kalmaktadır.

Görsel 5: Banksy, Stencil Boya, Ukrayna, 2022.

Kaynak: <https://www.banksy.co.uk/out.html> Erişim Tarihi: 20-03-2023

Toplumsal sorunların olduğu bölgelerde tehlikeleri göze alarak eylemlerini gerçekleştirmek üzere bulunan sanatçı, Görsel 5’ de yer alan çalışmasında, Ukrayna’da savaşta harabeye dönmüş yıkıntı duvara, konforlu bir şekilde banyo yapan bir yaşlı adam figürü çizmiştir. Ortamda oluşturduğu tezatlık, içinde bulunulan durumun gerçekliği ile yüz yüze getirmektedir. Toplumsal meseleleri eleştiren şablonlarla, kamusal alanlarda gerçekleştirdiği aktivist çalışmaları ile mizah ve ironik eylemler gerçekleştirerek ticari kaygı gütmekten yapıtlarını gerçekleştiren Banksy’nin 2006 yılında yapmış olduğu “*Kırmızı Balonlu Kız*”¹ adlı eseri 1,4 milyon dolara Sotheby’s de alıcı bulmuş ve satılır satılmaz da yapıt kendi kendini imha etmeye başlamıştır. Sotheby’s mensupları bu eylem gerçekleşmeye başlar başlamaz panik içinde resmi duvardan indirmeye çalışmışlar fakat izleyicilerin gözleri önünde eserin yarısı kâğıt çöpü haline dönüşmüştür. Satış çekicinin inmesiyle birlikte salonda bilinmeyen bir elin bastığı düğme aynı zamanda dikkatleri çekmek için aların sesi eşliğinde eserin yarısına kadar geçirecek şekilde, kâğıt öğütme düzeneğini de harekete geçirmiştir. Bu durum Banksy tarafından kurgulanmış bir eylemdir ve akabinde sosyal medya hesabından tablonun imha edildiğini gösteren bir video paylaşmıştır. Videoya da bir not düşmüş, açık arttırmada satılma ihtimaline karşı tablonun içine öğütücü yerleştirdiğini belirtmiştir. Uzaktan kumanda ile öğütülen resim müzayede salonundaki herkeste şok etkisi yaratmıştır. Banksy’nin bu eylemsel davranışı eseri başka bir boyuta taşımış ve eser “*Çöpteki Aşk*” olarak isimlendirilmiştir. Sanat piyasaları bu sansasyonel eylem haberi ile çalkalanmıştır, çünkü popüler bir müzayede evinde satışı gerçekleşmekte olan bir eser, sanatçısının kurduğu düzenekle parçalanmış, buna rağmen alıcı satıştan vazgeçmemiş, esere biçilen maddi değer yükselmiştir. Müzayede satışlı piyasa enstrümanlarının, sansasyonel sanat hareketlerine alışkın yapısının

¹ “*Balonlu Kız*” Banksy’nin kariyerinde sıklıkla uyguladığı bir stencil şablondur. 2005’te Batı Şeria Bariyeri, 2014’te Suriyeli mülteci krizine dikkat çekmek için ve İngiltere 2017 Genel Seçimleri sürecinde tekrar tekrar uygulanmıştır. 2004 yılında bir dizi baskı piyasaya sürüldü ve yıllar içinde tuval üzerine çeşitli baskılar ve çeşitli ortamlarda orijinaler ürettiği. Bir baskının 10 dolara satın alınıp Sotheby’s müzayedesinde yer alma sürecini Banksy planlamamış ancak eserin müzayedeye çıkacağını öğrendikten sonra düzeneği planlamış ve bu süreci eylemsel olarak değerlendirmiştir.

karşılaşmış olduğu bu eylemde sanatçılar ve sanat alıcıların ortak paydası yüksek rakamlı satışların sağlanması iken, bu eylem biraz daha farklı boyuttadır. Kimliği net olarak ortada olmayan Banksy'nin genel olarak kâr amacı gütmeyen, kendini bekleyen ciddi tehlikeleri göze alarak, çeşitli ülkelerde eleştirel çalışmalar gerçekleştirmektedir. Eylemlerini kamusal alanlarda direk halkla buluşturan sanatçı, markalaşmış bir müzayede evinde yer alan "Balonlu Kız" resmi ise daha önce de farklı alanlarda duvarlara uyguladığı bir grafitidir. Hatta balonlu kızın tesettürlü versiyonunu Fransa'da uygulayan Banksy Suriyeli mültecilerin yanında olduğuna dair manifesto beyan etmiştir.

Jean Rene (JR)

İsim ve soy isminin baş harfleri JR takma ismi ile tanınmış, aktivist bir sanatçıdır. Çalışmalarını toplumsal meseleleri fotoğraflayıp sokaklara, binalara yapıştırarak gerçekleştirmektedir ancak kendisini sokak sanatçısı ya da fotoğraf sanatçısı olarak tanımlamamaktadır (Sanaç, 2010). JR çalışmalarını gerçekleştirirken marka değerini ön planda tutmayı tercih etmeyen bir sanatçı olduğu için takma isimle yapıtlarını gerçekleştirmektedir. Bu durum da paradoksal olarak isimsizlerin kimliklerini işleyerek sorunlarını görünür kılma çabasıdır. Bir kentsel aktivist olarak duvarların içine işleyen bir sanat ortaya koymaya çalışıyorum. Kâr gözetken biri değilim. Projelerim insanlarla ilgili ve benim ilgilendiğim de bu: sıradan insanlar. Çok kesin bir fikir önerisiyle yola çıkıyorum ve süreç başlıyor. Onların tepkilerini dinliyorum ve ona göre kendimi adapte ediyorum. Bu yüzden kimseyi bir şeye ikna etmeye gerek olmuyor. Sürecin kendisi devam eden, karşılıklı bir diyalog. Fotoğrafları yapıştırmak için döndüğümüzde insanlar doğal olarak bu sürece katılırlar. Bu yapıştırma sürecinin bir anlamı olduğuna inanan herkes bu işe katılabilir. Örneğin Brezilya'daki çocuklar bir haftalığına sanatçı oldular. Bu sanatsal aktivitelerde aktörleri ve izleyiciler birbirinden ayrılmıyor. Ayrıca benim gizliliğim özne/aktörün, gelen geçen/yorumlayıcının tanışabildiği açık bir alan sağlıyor. İşin ruhu da burada yatıyor. Fotoğraf her zaman sosyal bağlantılar kurmanın ve karşılaşmaların bir vektörü olmuştur (Sanaç, 2010).

Görsel 6: JR, 28 Milimetres,

Kaynak: <https://bantmag.com> Erişim Tarihi: 23-05-2022

Görsel 6'da yer alan çalışma, insanların günlük hayatında görmezden geldikleri veya göz ardı ettikleri kişileri ve hikayeleri vurgulamayı amaçlamıştır. JR görmezden gelinen bireylerin portrelerini büyük boyutlarda çalışarak onları görünür kılmaktadır. Bu çalışmadan, dünyanın en büyük yasadışı fotoğraf sergisi olarak bahsedilmektedir. İsrail ile Filistin arasındaki tartışmalı bölgelerin arasındaki sınır duvarına uygulama yapan JR, komik ifadeler yapan bir haham, imam ve rahipten oluşan dev fotoğraflar yerleştirmiştir. İnançlar savaşının yılları

aşan sürecinde, böylesi kritik bir duvara yerleştirdiği din adamların mizahi yüz ifadeleri aracılığı ile insani yönlerini vurguladığı çalışmasında, izleyicilere en anlamlı mesajı aktarmaktadır.

Aktivist Sanatçıların Sanata Katkıları

Aktivist sanatçıların yapıtlarını, üsluplarını ve izleyici ile buluşma yöntemlerini izlediğimizde, yapıtlarını üretirken estetik arayışı içinde olmadıkları görünmektedir. Ortak özellikleri ise ticari kaygı gütmekten uzak olmak, istedikleri mesajın üzerinden yola çıkarak eserlerini gerçekleştirmeleridir. Genel olarak halka açık alanları tercih eden aktivist sanatçılar, üzerlerinde durdukları toplumsal konular ile ilgili daha geniş kitlelere ulaşabilmekte böylece sanata ilgisi olmayan bireyleri dahi sanat ve güncel meselelerle iç içe maruz bırakabilmektedirler. Sanatın sadece hoş giden estetik arayışı yönünü kullanmayarak, sosyal, ekonomik, politik ve siyasi vb. konularla ilgili meseleleri, etkili sunum teknikleri ile bir araya getirerek dikkat çekici bir şekilde ortaya sermişlerdir. Bunu gerçekleştirirken galeri, sergi ve müzayede salonlarında kısıtlı kalmayarak, kâr amacı gütmediklerini de ortaya koymaktadırlar. Bu da aktarmak istedikleri mesaj konusunda onları daha güvenilir kılmaktadır. Aktivist sanatçılar, sanata farklı bir perspektiften yaklaşarak toplumsal farkındalık oluşturarak, değişim ve dönüşüm sürecine katkıda bulunmaktadır. Yapıtlarını üretmek için tercih ettikleri mekanlar genel olarak kamusal alanlar olduğu için, izleyici ile doğrudan iletişim kurarlar ve toplumsal meselelerin düzeltilmesi konusunda harekete geçirme doğrultusunda cesaret aşılamaktadırlar. Toplumsal meseleleri ve tabuları sorgulayarak, sorunlar konusunda farkındalık yaratmaktadırlar. Yapıtlar ve yapıtların aktardıkları konularla yaşam alanlarında karşı karşıya kalan izleyiciler, kendi aralarında meseleler hakkında diyaloga girerek konu üzerinde daha konsantre olarak olaylara daha eleştirel bakabilme becerisi kazanabilme farkındalığı oluşturmaktadır. Bu durum da toplumsal iş birliği sağlayarak olayların çözülebilmeye teşvik etmektedir. Aktivist sanatçıların umudu ve dayanışmayı teşvik edici eserleri değişimin öncüsü olabilmektedir.

Sonuç

Aktivist sanatçılar geçmişten günümüze olduğu gibi, toplumsal meseleleri ele alarak, farkındalık yaratma, empati oluşturabilme etkileri ile sorunların altını çizerek, sanatın salt estetik duyguları karşılayan bir olgu olmadığını ortaya koyarak, toplumsal olayları da irdeleyerek değişim sürecine katkı sağlamaktadırlar. Sanatın duygusal etki bırakan özelliği, insanların üzerinde doğrudan bir bağ kurarak, izleyiciyi olayların içine dahil etme gücü barındırmaktadır. Böylece görmezden gelinen, gözden kaçan olaylar dahi sanatçının etkili anlatım dili sayesinde gün ışığına çıkarak gündeme taşınır ve böylece insanları bir araya getirerek harekete geçirme, sorunları çözme, sorunların devam etmesini engelleme çabalarına teşvik etmektedir. Aktivist sanatçılar, sanatın evrensel dilini kullanarak, sınırları kaldırır, din, dil, ırk, coğrafya gözetmeksizin dünyamızı ilgilendiren tüm sorunları sınırlar aşırı bir şekilde aktararak farklı coğrafyalarda, farklı problemleri aktararak farkındalık yaratarak harekete geçirme bilinci aşılamaktadır. Ayrıca aktivist sanatçıların genel olarak barındırdığı özellik, para kazanma kaygısı gütmekten uzak olmak, eserlerini mümkün olduğunca sansüresiz bir dille ifade ediyor olmaları, mesajlarının izleyiciye daha samimi ve ikna edici bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır. Sanat yüzyıllardır insanların duygularını ifade etmiştir. Aynı zamanda yüzyıllardır pek çok kısıtlamalara tabi tutulmuştur. Ancak aktivist sanatçıların bu kısıtlamalara karşı ticari kaygıyı geri planda bırakarak, toplumsal meseleleri ön plana çıkarma çabaları, toplumların sorunları düzelmek üzere harekete geçmeleri açısından oldukça önemli kazanımlar içermektedir. Makalede örneklerine değindiğimiz aktivist isimler bu sanatçılardan bazılarıdır. Dünya çapında tüm toplumları ve gezegenimizi ilgilendiren sorunlar hakkında çalışmalar gerçekleştiren aktivist sanatçılar yer almaktadır. Pek çok sanatçı aktivist eserlerinden dolayı yargılanmış ve genel olarak aktivist eserlerinden geçimlerini sağlayacak geliri elde edememişlerdir. Bu fedakarlıklarıyla sanatın gücünü kullanarak toplumsal açıdan önemli izler bırakmaktadırlar.

Kaynaklar

- Aykırı Akademi*. (2017, 07 30). 05 10, 2023 <http://aykiriakademi.com/sanat/aykiri-akademi-sanat-gorsel-sanatlar/ai-weiwei-nin-onemli-sanat-calismalari> Barrett, T. (2012). *Sanatı Eleştirmek* (3 b.). (G. Metin, Çev.) İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Ellsworth, W. (2015). *Banksy, Duvarın Ardındaki Adam*. İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- <https://www.theartstory.org/artist/ai-weiwei/>. (2023, 01 17). 05 10, 2023 Art Story: <https://www.theartstory.org/artist/ai-weiwei/>
- Martin, B. (2015). *Aslı Adam Ai Weiwei'in Tutuklanması*. (H. Barışcan, Çev.) Metis Yayınları.
- Sanaç, E. (2010, 09). *Bant Mag*. 05 16, 2023 tarihinde <https://bantmag.com/arsivden-ne-sokak-sanatcisi-ne-de-fotografci-jr/>
- TDK Sözlüğü*. (2023, 05 03). <https://sozluk.gov.tr/>
- The Guardian*. (2023, 01 04). 05 10, 2023 <https://www.theguardian.com/artanddesign/2023/jan/04/artist-jenny-holzer-women-are-not-horrible-were-largely-not-the-problem>
- USA Today*. (2015, Ekim 01). 05 22, 2023 <https://www.usatoday.com/story/news/nation-now/2015/10/01/banksy-mural-detroit-michigan-auction/73135144/>
- Yılmaz, H. (2017, 11 05). *Görebildiklerimiz*. 05 10, 2023 <https://gorebildiklerimiz.wordpress.com/2017/11/05/ai-weiwei/>

Görsel Kaynaklar:

Görsel 1: Ai Weiwei - Türkiye | Düz (2008-2012) | Iddialı (artsy.net)

Görsel 2: <https://www.mimarizm.com/>

Görsel 3: Jenny Holzer: For the Guggenheim | The Guggenheim Museums and Foundation

Görsel 4: <https://nypost.com/2014/03/11/banksy-mural-from-abandoned-detroit-auto-plant-to-go-on-sale/>

Görsel 5: <https://www.banksy.co.uk/out.html>

Görsel 6: <https://bantmag.com>

ACTIVISM IN ART, THE IMPACT OF ACTIVIST ARTISTS ON ART

M. Yeşim YORULMAZ

ABSTRACT

This article explores the role and impact of activist artists on social change using the universal language of art. Activist artists aim to raise awareness and transform social, political or environmental issues by using artistic expression. By examining examples of selected activist artist works, the article examines the path that activist artists follow to affect change in society and the position of activism in the field of art. Activist artists aim to bring artistic expression to the audience by using the language of political expression, by processing social problems through their media, by criticizing, changing and raising awareness. They fulfill an important mission by informing and activating the audience and creating awareness about social problems. In general, in his works, human rights violations, gender uniqueness, racism, environmental problems, etc. By focusing on social issues, examining the current situation and questioning it in line with the norms and structures in society, they encourage change with alternative expression methods. By emphasizing the dramatic effects of the events they deal with while creating their works, activist artists aim to provoke an emotional response from the audience and receive warnings to take action regarding social problems. Artists' creation of this environment supports change by creating social awareness, contributing to political or social transformations, making the voices of marginalized groups heard, awareness of problems and change. Contrary to the pleasant, aesthetic pursuits that art has pursued from past to present, activist artists deal with issues that are disturbing, shameful, can be described as a shame for humanity, or can negatively affect the future of the world, without economic concern. They create strong messages with the way they convey the topics, encourage people to take action, and draw attention to events that negatively affect society. They catch the audience off guard in the places and media where they exhibit their works, and expose them to problems by informing them, even though they have no interest or knowledge of the subject. Thus, the way they handle the subject has a significant impact on raising public awareness. Based on activist works, this article discusses the areas where audiences encounter activist works, their impact on awareness levels, and their contributions to social transformation.

Keywords: Activist art, activist artists, social awareness, critical art